



Мовленнєва ситуація. Елементи мовленнєвої ситуації

Мовленнєва ситуація — це сукупність різних чинників, що впливають на особливості мовної поведінки учасників й учасниць спілкування.

Ситуації мовлення виникають у різних сферах: соціально-побутовій; громадсько-політичній; соціально-культурній та професійно-трудовай тощо.

Схематично формулу мовленнєвої ситуації можна зобразити так: хто — кому — чому — про що — де — коли.

Складники мовленнєвої ситуації:

- адресант (мовець) та адресат (той, хто сприймає мовлення);

Адресант — ініціатор мовної ситуації, він задає тон розмови, визначає темп і тематику спілкування; це той, хто говорить, пише. Адресант спрямовує бесіду й регулює її часові рамки.

Адресат — людина, до якої звернена мова; той, хто сприймає інформацію.

- предмет мовлення (його тема й основна думка);
- мотив — те, що спонукає до мовлення (потреби у висловленні, бажання запитати, сказати, виразити ставлення до якихось подій, фактів, явищ) та мета — те, чого мовець прагне досягти своїми висловленнями;
- обставини (місце і характер) спілкування (останнє залежить від обстановки, в якій воно відбувається, — офіційній чи неофіційній).

Комунікативна мета мовленнєвої ситуації може бути різною:

- поінформувати або переконати;
- спонукати до дії;
- обговорити проблему;
- висловити своє розуміння;
- принести задоволення співрозмовнику й собі в процесі спілкування.

За кількістю учасників комунікація буває внутрішньою (спілкування із самим собою), міжособистісною (розмова двох осіб), малих груп (3-5 осіб), публічною (20-100 осіб), організаційною (більше 100, до 1000 осіб), масовою (більше 1000 осіб).

Залежно від мовленнєвої ситуації ми обираємо вербальні й невербальні засоби спілкування, про які згадували на початку уроку.

Вербальна комунікація використовує мову як найбільш універсальний засіб людського спілкування, що забезпечує змістовий аспект взаємодії й взаєморозуміння в процесі спільної діяльності. Спілкування за допомогою вербальних засобів є не що інше, як використання живого слова в передаванні інформації.

Невербальні — жести, міміка, мова тіла, погляд, дотик, дистанція, потискання рук, поцілунок, обійми, плач, зітхання тощо.

Жестикулювання ораторові необхідне. Закляклу поставу зазвичай сприймають погано. Але й надмірна жестикуляція не доречна.

Види жестів:

- механічні — супроводжують промову без зв'язку з її змістом, тобто відбуваються автоматично;
- ілюстративні — зображують те, про що йдеться;
- емоційні — підсилюють виразність промови, прикрашають її, допомагають у наголошуванні на основному.

Інформативне комунікативне значення має також поза, адже вона репрезентує не тільки душевний стан людини, але і її наміри, налаштованість на розмову. Поза — це мимовільна або вмисна постава тіла, яку приймає людина. Virізняють «закриті» й «відкриті» пози. Відомо, що людина, зацікавлена в спілкуванні, буде орієнтуватися на співрозмовника, нахилитиметься в його бік, повернеться до нього всім тілом, а якщо не хоче його слухати — то відійде назад, стоятиме напівобернувшись. Людина, яка хоче заявити про себе, стоятиме прямо й уся буде напружена, якщо не потрібно наголошувати на своєму статусі — займе спокійну невимушену позу.

Одним з невербальних засобів комунікації є усмішка, яка є популярним об'єктом для вивчення й усіляких досліджень.

І жести, і міміка — це інтуїтивне вираження думки, тому вони не можуть бути наперед підготовленими. Такі невербальні засоби визначаються ситуацією спілкування, настроєм співрозмовника / співрозмовниці, а не лише темою розмови.

Умовами успішного спілкування є:

- взаємна повага, довіра, доброзичливість;
- дотримання вимог культури мовлення;
- урахування особливостей партнера / партнерки (культурно-освітніх, національних, вікових якостей);
- демонстрація спільності інтересів і цілей;
- уміння слухати й чути того, хто говорить.

Однією з умов успішного спілкування є дотримання мовного етикету.

Мовний етикет — це постійні слова й вислови ввічливості, які заведено вживати під час спілкування з людьми, та правила поведінки при цьому.

Мовний етикет дає змогу встановити потрібний контакт із співрозмовниками. Уживання тих чи інших мовних формул етикету, до яких належать звертання, привітання, прощання, вибачення, прохання, вдячність, знайомство, згода, відмова, співчуття тощо, залежить від конкретних ситуацій спілкування.

У багатому мовному арсеналі утворилася й закріпилася справжня система словесних вітань: «доброго ранку», «доброго здоров'я», «добридень», «бувайте здорові» тощо.

Звертання до співрозмовника — важливий елемент мовного етикету. Тут варто звернути увагу на певні моменти.

Серед українців заведено звертатися на «Ви» до старших, до незнайомих та малознайомих людей, звертання на «ти» виражає близькі чи товариські стосунки між людьми.

Потрібно називати того, до кого звертаємося. До старших заведено звертатися на ім'я й по батькові в кличному відмінку.

До незнайомих людей звертаються словами: пані / панно, пане, добродійко, добродію.

Прощання має теж різні варіанти — «до побачення», «до зустрічі», «бувайте здорові», «хай вам щастить», «щасливої дороги».

Від чемного привітання, шляхетного потиску руки, невимушеної, ненав'язливої розмови виграш обопільний. Лихослів'я, лицемірність, невміння вислухати колегу, навпаки, лише нервує, псує настрої.